

166. Klinte kyrka

Pl. 27

Litteratur: L 1753, S 111, F 137, W 113. J. Peringskiöld, *Monumenta Sveo-Gothorum*, Vol. 8 (hs Fh 8 i Kungl. Bibl.), bl. 101; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1 (dep. i Kungl. Bibl.), s. 1066 (1068); C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (hs Fm 57: 6 i Kungl. Bibl.), s. 166; W. Uppström, *Brev t. C. Säve* 17.8.1864 (i C. Säve, *Runologiska anteckningar* 21, ATA); C. Säve, *Brev t. P. A. Säve* 28.8.1864 (avskr. i hs R 623: 5 i UUB, s. 632); P. A. Säve, *Reseberättelse* 1864 (ATA), s. 295, *Gotland* 1864 (hs S40 n i UUB), s. 190, *Gotländska samlingar* 6 (hs R 623: 6 i UUB), s. 185 (nr 90); A. Ahlander, *Runstenar i Klinte på Gotland* (anteckningsblad juli 1886 i P. A. Säves samling S 170 II i UUB); O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB), s. 105, ds i *Sveriges kyrkor*, *Gotland* bd 3 (1942), s. 328; Herbert Gustavson, *Gotlands ortnamn* (i *Ortnamnssällsk. i Uppsala Årsskr.* 1938), s. 42, *Gutamålet* 2 (1948), s. 206; H. Wideen, *Gotlands gravstenar* 1945 (ATA); E. Wessén, *Utkast till manus* (ATA).

Äldre avbildningar: Bläckteckning av okänd i Peringskiöld a. a.; J. W. Hamner foto 1920 (ATA); J. W. Hamner o. O. v. Friesen foto 1923 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger nu i korgolvet, på södra sidan, strax NV om ingången genom korportalen, nedanför predikstolen. Ursprungligen har den legat »på Klinte kyrkiogård, på södra sidan om kyrkian» (Peringskiölds *Monumenta*; här fig. 21). På samma plats noterades den av C. G. Hilfeling 1799, »på kyrkogården söder om kyrkan». N. J. Ekdahl har inte observerat den. W. Uppström preciserar läget i brev till Carl Säve den 17.8.1864: »Denna sten ligger på en graf, 58 fot söder om östra kyrkogårdsgården och 9 fot vester om kyrkogårdsmuren». P. A. Säve fann den sedan samma år »stående lutande mot östra kyrkogårdsmuren» (R 623: 6), och likaså O. v. Friesen 1923, »stödd mot kyrkogårds ö. mur». Sin nuvarande placering fick stenen vid kyrkans restaurering 1933. Här granskades den av E. Wessén 1944 och 1961.

Grå kalksten. Formen är trapetsoid. Nedre delen är avslagen, varigenom slutet av inskriften har gått förlorat. Hällen var i detta skick redan då den först observerades (Peringskiölds *Monumenta*; Wallin). Nuvarande längd 1,25 m, bredd upptill 1,20, nedtill 1,00 m. Runornas höjd 8–9 cm. Stenen har enligt v. Friesen, som granskade den före inläggningen i golvet, en profil som visar, att den har legat som täckhäll i en gravkista. Mitt på stenen finns ristat ett vackert, ehuru numera skadat ringkors. Inskriften är utmed övre kortsidan (r. 1–30) mycket väl bevarad och tydlig; fortsättningen utefter högra långsidan är däremot hårt vittrad, dock fullt läsbar. Vänstra långsidans inskriftsband är tomt så när som på ett ristat bomärke högst upp. Det tillhör gården Vårsände 1200 m SV om Klinte kyrka, som synbarligen nyttjat gravstenen sekundärt.

Inskrift (supplerad efter Hilfeling):

+ iuan : smiðrinn : ganuiða : arvi : uipr : riða : nes : bipin : byn : ok : balir : nostru :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 firi : pair[a : s] - ...
 55 60 65

»Johan, smeden, (i) Gannarve vid Ridanäs. Bedjen bön och Pater noster för deras (själar) ...»

Till läsningen: Runorna **a**, **n**, **o**, **t** har ensidiga bistavar. **8ð** är stungen med en tydlig punkt mellan huvudstav och bistav, likaså **18** och **30ð**. Däremot icke stungna **26**, **37**, **59p**. **13g** är tydligt stungen, likaså **22v** (mellan huvudstaven och övre bistaven) och **33e**. R. **23i** är säker; runan har icke haft någon bistav. Alla runorna i namnet **28–34riða : nes** är fullt säkra. R. **35–42bipin : byn** är ganska vittrade och utnötta. **41y** har dock en tydlig punkt. **45b** är icke stungen, ej heller **47i**. R. **46** är binderuna med felaktig bistav för **t**. **49–54nostru** är tydliga, även bistaven i **49n**; överdelen i **54u** är svag och skrovlig men runan är säker. Bistavarna i **55f** är skadade. Fr. o. m. **59p** är hällens kant borta och yttre ramlinjen förstörd. Efter **62r** finns nu endast nedre delen av tre stavar.

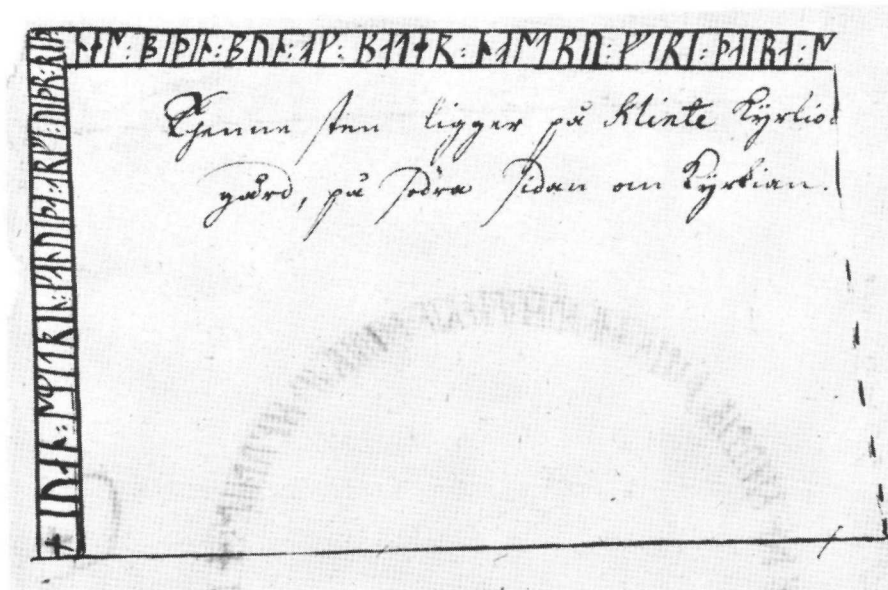

Fig. 21. G 166. Klinte kyrka.
Efter teckning i J. Peringskiölds
Monumenta, bl. 101.

Teckning i Peringskiölds Monumenta: + **iuan** : **smitrin** : **kanuipa** : **arfi** : **uipr** : **rip** : **nes** : **bipin** : **bun** : **ok** : **bater** : **nostru** : **firi** : **paira** : **s** ... – Uppteckning i Wallins Analecta: + **iuan** : **smiðrinn** : **ganuða** : **arfa** : **uipr** : **ripa** : **nes** : **bipin** : **bui** : **ak** : **batr** : **nostru** : **firi** : **pair** : **as**. – Hilfeling: + **iuan** : **smiðrinn** : **ganuiða** : **aurva** : **uipr** : **riða** : **nes** : **biðin** : **byn** : **ok** : **patēr** : **nostru** : **firi** : **ðaira** : **s** ... – P. A. Sæve 1864: + **iuan** : **smiðrinn** : **ganuipa** : **arvi** : **uipr** : **riða** : **nes** : **bipi** - : **byn** : **ok** : **batr** : **nostru** : **firi** : **paira** - - ... – A. Ahlander 1886: + **iuan** : **smiðrinn** : **ganuiða** : **arvi** : **uipr** : **ripa** : **nes** : **bipil** : **byn** : **ok** : **patr** : **nostru** : **firi** : **pairi** : ... – v. Friesen: + **iuan** : **smiðrinn** : **ganuiða** : **arvi** : **uipr** : **riða** : **nes** : **bipi** - : **byn** : **ok** : **batr** : **nostru** : **firi** : **pair** - - -. – Wessén har samma läsning som ovan hävdats.

Om namnet *Iohan* se G 4. Runföljden 13–23 **ganuiða** : **arvi** avser av allt att döma gården Gannarve i grannsocknen Fröjel, invid gränsen till Klinte, 1,5 km N om Fröjels kyrka och 4 km SV om Klinte kyrka. Böjningsformen (**ganuiða** : **arvi**) gör det visserligen möjligt att uppfatta runföljden som apposition (nom. sg.) till Johan, »Gagnvids arvinge», men det är svårt att förklara fortsättningen **uipr** : **riða** : **nes** annat än som bestämning till ett ortnamn *Ga(g)nviðararva*, beträffande vilket ristaren kan ha gjort sig skyldig till ett mindre ristningsfel, utelämnandet av en ensidig **a**-bistav i sista runtecknet, för så vitt man inte räknar med att en försvagning av ändelsevokalen redan har skett. Liknande fall erbjuder G 101 och G 201, möjligen även G 34 och G 206. Det eljest äldsta belägget på gårdsnamnet i Fröjel är Neogards *Gannarfwe* (1732). Om namnets språkliga utveckling se Herbert Gustavson, *Gotlands ortnamn* (1938), s. 42. På nära håll finns inte nu något annat Gannarve bevarat, som skulle motivera den särskiljande bestämningen **uipr** : **riða** : **nes**. Övriga gårdar med namnet Gannarve är mera avlägset belägna (Gammelgarn, Hall, Hemse, Källunge, Lokrume, Stenkumla).

Runföljden **riða** : **nes** är ett för övrigt okänt ortnamn. Det är lockande att som förled se en gen.-form av fsv. *rið* f., isl. *hríð*, i betydelsen 'storm, oväder'. Ett (v)*rið*- kan svårligen tänkas. Appellativet *rið* är i betydelsen 'storm' visserligen endast dialektalt belagt på svenskt område (dalmålet), vanligare på fornvästnordiskt, men anses föreligga i namnet *Ridön* på två öar i Mälaren, den ena tillhörande Barkarö sn, den andra Överenhörna, den förra äldst belagd 1333 *Riidhø*, se E. Brate i *Namn och Bygd* 2 (1914), s. 86. Det är också välkänt att vind och väder spelar stor roll för vissa naturnamns uppkomst, t. ex. bland skärgårdsnamnen på öar, holmar, uddar och skär som legat oskyddade för stark vind; Vindö, Vindholm,

Vindskären, Väderön, Stormudden, för att bara nämna några av de exempel som I. Modéer behandlar i sin uppsats Vindholm och Väderö (NoB 20, 1932, s. 138 f.). Kusten utanför Gannarve, nedanför landborgen är flack och lämnar havsstormar och virvelvindar fritt spelrum över de många grynnorna och landtungan väster om Gannarveviken. *Riðanes* är onekligen en adekvat benämning på landtungan ifråga. Genom landhöjningen kan man räkna med att den under medeltiden har varit mindre, mera näsformig. Oavsett vilket näs som varit *Riðanes* har namnet tyvärr inte lämnat några spår i traktens nutida topografi, och ingen av dem som tillfrågats, barnfödda i Gannarve eller med goda kunskaper om bygdetraditionen har kunnat ge belägg på det. En reminiscens ger möjligen en »Charta öfwer Klinte Sochn 1702, renoverad 1752» (Lantmäteristyrelsens arkiv, sign. H 51-1: 1) på vilken ägan T 595 närmast omkring Gannarveviken och gränsande till Gannarve benämnes »Näsgierdet», då tillhörande »Mullda i Fröjel Sochn» men »bytt från St. Snögrinde i Klinte». Förklaringen till att Johan har fått sin gravplats i Klinte skall kanske ses mot bakgrunden av liknande skiftningar i ägoförhållandena.

Om bönen Pater noster se G 35 och G 161. Svarabhaktivokalen i *noster* är gutniskt influerad: *nostur*, flerfaldigt belagd i runinskrifterna: G 67, 115, 161. Förbönen avsågs gälla inte bara den döde Johans själ utan även andras (**paira**), som förlusten av inskriftens avslutning förmenar oss kunskap om. Fallet tycks analogt med andra gravtexter, t. ex. på stenen G 67 Sproge k:a, ursprungligen lagd över den döde Botulv på Burg men avsedd för flera: **napi : gup : paira : sial : allra : sum : hiar : huilas : under**. Också G 166 har alltså, som så många andra av Gotlands runristade gravhällar, uttryckligen täckt en familjegrav.

Anmärkningsvärd är den stungna **p**-runan (**ð**), som är sällsynt men också har använts i G 132, 159: c, 174, 178. Likaså förekomsten av bestämd artikel (**smiðrinn**) och stavningen (**nn**). Dessa språkliga drag jävar icke Monica Rydbecks konstvetenskapliga datering av hällen till förra hälften av 1300-talet.

167. Klinte kyrka

Pl. 26

Litteratur: L 1752, S 110, F 136. J. Peringskiöld, Monumenta Sveo-Gothorum, Vol. 8 (hs Fh 8 i Kungl. Bibl.), bl. 92, 102; C. G. Hilfeling, Resejournal 1799 (hs Fm 57: 6 i Kungl. Bibl.), s. 166 f.; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 15; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 151; W. Uppström, Brev t. C. Säve 17.8.1864 (i C. Säve, Runologiska anteckningar 21, ATA); C. Säve, brev t. P. A. Säve 28.8.1864 (avskr. i hs R 623: 5 i UUB, s. 632); P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA), s. 295, Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 190; A. Ahlander, Runstenar i Klinte på Gotland (anteckningsblad juli 1886 i P. A. Säves samling S 170 II i UUB); H. Pipping, Runinskrifter undersökta år 1902 (ATA), nr 10; O. v. Friesen i Sveriges kyrkor, Gotland bd 3 (1942), s. 329; E. Wessén, Utkast till manus (ATA); E. Svärdström, Runfynd 1971 (i Fornvännen 1972), s. 255.

Äldre avbildningar: Bläckteckning av okänd i Peringskiöld a. a. bl. 102; H. Pipping foto 1902.

Gravhäll med runinskrift. Den ligger på kyrkogården 50 m S om kyrktornets sydvästra hörn, i grässlutningen, 2 m V om grusgången ner mot nya kyrkogården.

Teckningen hos Peringskiöld (fig. 20) har påskriften »Finnes på Klinte kyrkiogård och på södra sidan». Samma lokal uppger C. G. Hilfeling 1799. N. J. Ekdahl betecknar den som »fragment af grafsten från kyrkogården». P. A. Säve uppger inte stenens belägenhet. Det gör däremot W. Uppström 1864: »på en graf 12 f. fr. sydportalen». Också pastor A. Ahlander uppger den 1886 ligga »midtför sydöstra portalen», dvs. korportalen, förmodligen samma plats som den hade på 1700-talet. Hugo Pipping antecknar 1902: »Ligger på Klinte kyrkogård söder om skeppets portal. Tillhör Valla gård, enligt uppgift af kyrkvärden, som själf är hemma från Valla.» O. v. Friesen sökte den förgäves 1923 och E. Wessén 1944 och 1961. I samband med Runverkets fältarbeten 1970 återfanns den på sin nuvarande plats.

Grå kalksten. Trapetoid form med avfasade hörn nedtill. Längd 1,81 m, bredd upptill (i höjd med inskriftsbandet) 1,21 m, nedtill (över runan 36 b) 0,95 m. Runornas höjd 6–7,5 cm. Hällen är hårt sliten, endast ett fåtal runor är numera läsliga, det övriga är i det närmaste utplånat. Det gäller även ringkorset i hällens mitt. Slitna och otydliga bokstavsinskriftnationer ovanför och nedanför korset vittnar om att